

## ІННОВАЦІЇ ЯК ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ РЕГІОНУ

**Завадських Ганна Миколаївна**

**Тебенко Віта Миколаївна**

к.е.н, доценти кафедри підприємництва

торгівлі та біржової діяльності

Таврійський державний агротехнологічний університет

імені Дмитра Моторного

**Анотація.** В роботі досліджено тенденції та особливості інноваційної діяльності в Україні. Проаналізовано інноваційний розвиток Запорізької області. Визначено основні чинники, що стримують інноваційний розвиток регіону. Здійснено аналіз інноваційної активності підприємств та фінансового забезпечення інноваційної діяльності. Визначено пріоритетні напрями інноваційної діяльності в області. Обґрунтовано передумови підвищення рівня інноваційної активності підприємств Запорізької області, зокрема, на основі впровадження Smart-спеціалізації.

**Ключові слова:** інновації, інноваційна політика, бізнес-середовище, регіональний розвиток, інноваційний потенціал, конкурентні переваги, Smart-спеціалізація, високотехнологічна продукція

В сучасних умовах для ефективного соціально-економічного розвитку України важливого значення набувають питання формування регіональних інноваційних систем та реалізації інноваційної політики, що дозволяє подолати сировинну спрямованість економіки нашої країни. Інноваційний розвиток передбачає використання технологій та створення принципово нової високотехнологічної продукції. Власне, інноваційний процес визначає «походження» інновацій від наукової ідеї до її прикладного дослідження, через конструкторсько-технологічні розробки втілення спочатку в дослідно-експериментальному, потім серійному виробництві, зрештою, відповідний

супровід у сфері її використання [1]. Фундаментом інноваційної моделі розвитку економіки країни має стати активна інноваційна політика регіонів, стимулювання і підтримка якої є стратегічним завданням держави [2].

Дослідженням стану й тенденцій інноваційного розвитку, теоретичних та практичних засад, проблем інноваційної діяльності, а також розкриттям сутності та передумов інноваційного розвитку в регіонах України, в тому числі в промислових підприємствах займалися такі науковці, як І.І. Вінникова, Л.О. Волощук, В.М. Геєць, Л.В. Дейнеко, С.М. Ілляшенко, О.А. Мельниченко, І.А. Павленко, І.П. Сидорчук, Н.П. Тарнавська, О.І. Шаманська, Н.А. Фатхутдінов, Л.І. Федулова.

Україна представлена у декількох міжнародних рейтингах, які оцінюють інноваційний потенціал та інноваційну спроможність. Україна уже тривалий час пасе задніх у європейських та має невисокі показники у міжнародних рейтингах інноваційної активності. Утім, наприклад, у 2018 році Україна піднялась на сім позицій у Глобальному рейтингу інновацій і посіла 43-є місце з 126-и країн. Глобальний інноваційний Індекс (ГІІ) ранжує світові економіки відповідно до їх інноваційних можливостей. Він складається з 80 показників, згрупованих за вхідними та вихідними інноваційними ресурсами та віддзеркалює різні аспекти інновацій. Найбільш інноваційною країною у 2021 році визнано Швейцарію, за якою в рейтингу слідує Швеція, США, Велика Британія та Республіка Корея. Україна посідає 49-те місце серед 132 економік, 76-е місце по запровадженню інновацій, 37 місце за результатами інноваційної діяльності [3]. Інноваційний потенціал регіонів – це основна складова ефективного функціонування підприємств, галузей та є базовою характеристикою їх інноваційної діяльності [5]. Однак з'ясовано, що понад 50% всіх інноваційних розробок в Україні припадає на 5 регіонів: Харківську, Дніпропетровську, Запорізьку та Львівську область, а також на столицю нашої країни, м. Київ. Щодо інших областей України, то вони неохоче виділяють кошти на розвиток наукових досліджень та розробок. Регіональний інноваційний розвиток, як правило, задекларований у багатьох державних і

регіональних програмах та проектах програм науково-технічного та інноваційного розвитку.

**Таблиця 1.**

**Україна в рейтингу «Найінноваційніші країни світу» за 2021 рік**

Характеристика	Позиція	Оцінка
<b>Людський капітал та дослідження:</b>	<b>44</b>	<b>38,2</b>
Освіта	23	61,3
Вища освіта	33	42,8
Дослідження та розробки (НДДКР)	58	10,4
<b>Інфраструктура:</b>	<b>94</b>	<b>32,3</b>
Інформаційно-комунікаційні технології	69	64,9
Загальна інфраструктура	124	12,8
Екологічна стійкість	106	19,2
<b>Розвиток ринку:</b>	<b>88</b>	<b>42,3</b>
Кредит	90	34,3
Інвестиції	120	17,9
Торгівля, диверсифікація та масштаби ринку	<b>44</b>	<b>74,8</b>
<b>Розвиток бізнесу:</b>	<b>53</b>	<b>28,9</b>
Обізнані працівники	45	38,9
Інноваційні зв'язки	84	18,0
Поглиблення знань	59	29,7
<b>Результати від знань і технологій:</b>	<b>33</b>	<b>32,3</b>
Створення знань	27	35,7
Вплив знань	61	31,4
Поширення знань	35	29,8
<b>Творчі результати:</b>	<b>48</b>	<b>30,9</b>
Нематеріальні активи	29	45,0
Творчі товари та послуги	93	7,0
Інтернет-творчість	45	26,4

*Джерело:[4]*

Так в «Стратегії регіонального розвитку Запорізької області на період до 2027 року» однією із цілей розвитку області задекларовано формування конкурентоспроможної економіки регіону (яка розвивається на засадах смарт-спеціалізації) у національному та глобальному просторі на інноваційних засадах [6].

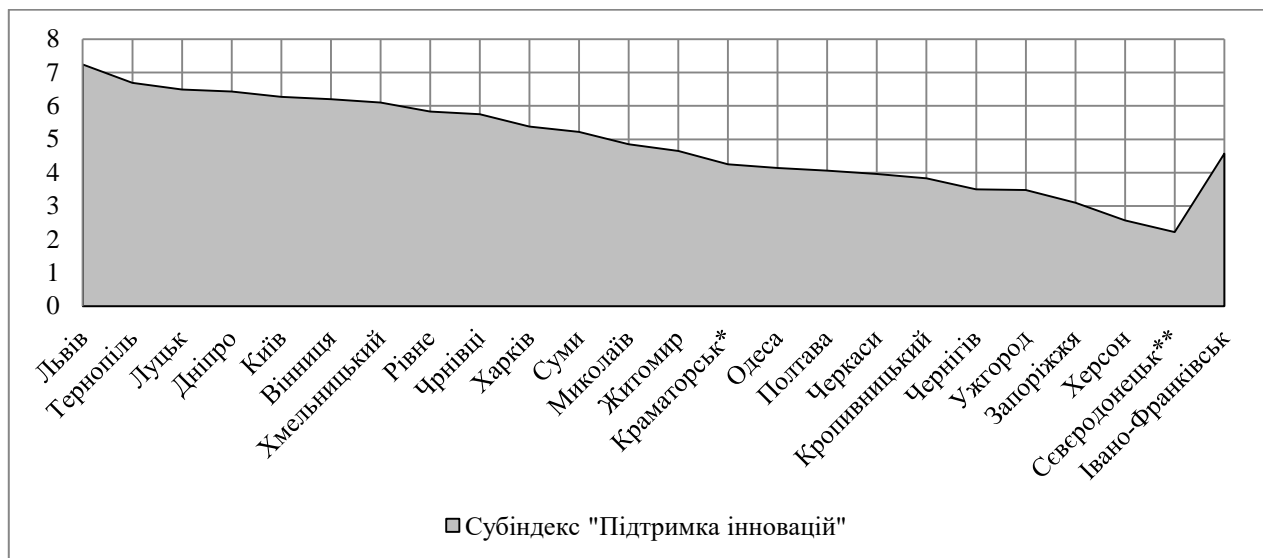
Запорізька область - це економічно розвинений експортно-орієнтований індустріально-аграрний регіон, що має розвинутий сектор високотехнологічної

промисловості (металургійні, машинобудівні та енергогенеруючі підприємства). З метою створення комфортного та безпечного середовища для життя людини шляхом передачі повноважень та фінансів від державної влади якнайближче до людей - органам місцевого самоврядування в Україні здійснюється реформа децентралізації. До початку реформи децентралізації на території Запорізької області існувало 299 базових місцевих рад, більшість з яких були дотаційні, неспроможні забезпечити належний рівень життя в громадах. Відповідно до перспективного плану формування територіальних громад Запорізької області, запроєктовано створення 66 спроможних територіальних громад (5 з яких є територіальні громади міст обласного значення). Станом на 9 квітня 2021 року в Запорізькій області сформовано 5 укрупнених районів, створено 67 громад [7].

За результатом моніторингу соціально-економічного стану регіонів України за 2020 рік за напрямом «Інвестиційно-інноваційний розвиток та зовнішньоекономічна співпраця» Запорізька область посіла 6 місце серед 25 регіонів, тоді як в 2019 році була на 10 позиції, тобто спостерігається позитивна динаміка (+ 4 пункти) [2]. Конкурентними перевагами регіону є багата історико-культурна спадщина, розвинутий с-г комплекс, потужна промисловість, альтернативна енергетика, сприятливе бізнес-середовище.

В рейтингу конкурентоспроможності міст за 2019/2020 роки, місто Запоріжжя посіло 22-гу сходинку зі значенням індексу конкурентоспроможності міст (ІКМ) 2019/2020 – 42,41 бала. Отже, Запоріжжя належить до групи міст із низьким ІКМ (рис. 1.). Найслабкішими компонентами є доступ до публічного майна (24-те місце), безпека ведення бізнесу (22-ге місце), підтримка інновацій (22-ге місце), лідерство міської влади (21-ше місце). Поглиблення макроекономічних негативних тенденцій на національному та світовому ринках, політична нестабільність, наявність корупційної складової та продовження воєнного конфлікту на сході країни, гальмує інноваційну активність, в тому числі розвиток матеріального виробництва та бізнесу, впровадження новітніх технологій, як наслідок,

залишається високою ресурсо- й енергоємність виробництва [8].



**Рис. 1. Рейтинг міст України за субіндексом «Підтримка інновацій» в індексі конкурентоспроможності міст (ІКМ)**

*Джерело: Сформовано авторами на основі матеріалів [9]*

У 2020 році виробництво інноваційної продукції Запорізької області забезпечували підприємства 4-х галузей промисловості, а саме: харчової, виробництва гумових та пластмасових виробів, металургійного виробництва та машинобудування. Основним видом інноваційної продукції машинобудування є виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів. Ці види продукції забезпечили 75,5% загальних обсягів реалізованої інноваційної продукції галузі. Динаміка кількості впроваджених нових технологічних процесів на промислових підприємствах Запорізької області впродовж 2010-2019 була нестабільною, а починаючи з 2014 року характеризується тенденцією до їх зменшення.

Запорізька область не належить до групи-лідерів за активністю інноваційної діяльності, але разом з тим, має значний інноваційний потенціал, оскільки економіка регіону базується на діяльності промислових підприємств. Запорізька область з 2018 року є одним із трьох пілотних регіонів (Харківська, Одеська, Запорізька обл.), де за підтримки Спільного дослідницького центру Європейської Комісії (JRC) запроваджується новий підхід стратегічного планування – Smart-спеціалізація (S3) - концепція та

політика інноваційного регіонального розвитку Євросоюзу, яка сприяє економічному зростанню в регіонах через краще розкриття його потенціалу. Smart-спеціалізація або розумна децентралізація – це фактично новий інструмент регіональної політики. Така модель економіки має враховувати конкурентні переваги регіону щодо можливостей диверсифікації господарського комплексу регіону шляхом освоєння нових технологій і підтримки інноваційних високотехнологічних видів діяльності. Це побудова локальних економік знань та інновацій з подальшою конкуренцією між ними. Варто зазначити, що до початку реформи децентралізації на території Запорізької області існувало 299 базових місцевих рад, більшість з яких були дотаційні, неспроможні забезпечити належний рівень життя в громадах.

З метою активізації інноваційної діяльності в регіоні Планом заходів на 2021-2023 роки з реалізації «Стратегії регіонального розвитку Запорізької області на період до 2027 року» [10] передбачені наступні напрямки Smart-спеціалізації Запорізької області:

- виробництво ендопротезів з молібденового і титанового складів;
- виробництво електрообладнання;
- виробництво машин і устаткування для сільського та лісового господарства;
- виробництво двигунів та запчастин до гвинтокрилів.

Для досягнення амбітних цілей, задекларованих в «Стратегії регіонального розвитку Запорізької області на період до 2027 року», передбачено здійснити наступні заходи:

- створення та розвиток індустріальних парків (зокрема індустріального парку «Мелітополь») та інших просторових форм організації бізнесу;
- розвиток коопераційних зв'язків шляхом створення кластерів у різних сферах діяльності (туристичних, аграрних, харчових, промислових тощо);
- підтримка функціонування регіонального кластеру «Інжиніринг.

Автоматизація. Машинобудування. Металургія» з метою розвитку сектору промислового хай-тек та популяризації технологій 4.0.

За результатами моніторингу соціально-економічного стану регіонів України за 2020 рік за напрямом «Інвестиційно-інноваційний розвиток та зовнішньоекономічна співпраця» Запорізька область посіла 6 місце серед 25 регіонів країни. Отже за активністю інноваційної діяльності Запорізька область не належить до групи-лідерів хоча має значний інноваційний потенціал, в основі якого розвинутий сектор високотехнологічної промисловості. Основним джерелом фінансування інноваційних витрат промислових підприємств є власні кошти промислових підприємств Запорізької області, а пріоритетним напрямом інноваційних витрат впродовж 2010-2019 років в області було придбання машин, обладнання та програмного забезпечення. Результати інноваційної діяльності залишаються дуже низькими, зокрема за питомою вагою реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової.

Основними проблемами, що мають місце і стримують інноваційний розвиток Запорізької області є недостатнє фінансування, низький рівень інноваційної активності підприємств, тривалий термін окупності нововведень, недостатній рівень стимулювання інноваційної активності, відсутність консолідованих зусиль громади, бізнес-структур, влади і наукових установ щодо ефективної співпраці і пошуку інноваційних підходів до розвитку регіону. В таких умовах впровадження принципів Smart-спеціалізації є вкрай актуальним завданням, оскільки саме на її засадах можливо розблокувати регіональний потенціал для структурних і технологічних змін. Крім того, з боку бізнес-сфери необхідно вкладання ресурсів у формування структури менеджменту інноваційного розвитку підприємств та галузей регіону, інноваційної культури суспільства.

#### **СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:**

1. Мельниченко О.А. Інноваційний розвиток національної економіки: виклики для держави, бізнесу та населення. URL:

<http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2012-2/doc/2/02.pdf>.

2. Завадських Г.М., Тебенко В.М. Перспективи інноваційного розвитку Запорізької області. Регіональна економіка та управління, 2021. № 4 (34). С. 33-39.

3. Soumitra Dutta, Bruno Lanvin, Lorena Rivera León and Sacha Wunsch-Vincent Editors. Global Innovation Index2021 Tracking Innovation through the COVID-19 Crisis WIPO, 2021. 226 p.

4. Найінноваційніші країни світу: на якому місці Україна? URL: <https://pingvin.pro/gadgets/news-gadgets/najinnovaczijnishi-krayiny-svitu-na-yakomu-misczi-ukrayina.html>

5. Добрянська Н. А. Регулювання регіонального інноваційного розвитку. Український журнал прикладної економіки. 2020, Том 5, № 1. С. 263-270.

6. Стратегія регіонального розвитку Запорізької області на період до 2027 року: Затв. рішенням обласної ради від 12.12.2019 № 134, 2019.148с.

7. Завадських Г. М. Вплив децентралізації на соціально-економічний розвиток ОТГ Запорізької області. Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). 2021, №1 (43).С.36-45.

8. Тебенко В.М., Завадських Г.М. Перспективи інноваційного розвитку. Abstracts of VI International Science Conference «Innovative technologies in science and practice» October 26-28. 2021 Haifa.- P.92-96.

9. Аналітичний звіт індекс конкурентоспроможності міст 2019/2020 Частина 2. Профілі міст. ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій» (ІЕД) в рамках програми USAID «Конкурентоспроможна економіка України» через субконтракт з компанією Info Sapiens, 2021.- 424 с.

10. План заходів на 2021-2023 роки з реалізації «Стратегії регіонального розвитку Запорізької області на період до 2027 року», 2020.115 с.